



Prof. Dr. Ayşe Baysal ile bir söyleşi *

Hasip Pektaş, 2001

- Sayın Hocam, siz memleketimizin değerli bilim adamlarından, saygın hocalarından birisiniz. Övüncümüzsünüz. Yeni nesillerin de sizi tanıması, nice güçlükleri aşıp bu noktalara gelen bir değer olarak kendilerine model almaları dileğiyle bu söyleşiyi yapıyorum. İsterseniz çok gerilere gidip, çocukluğunuzdan başlayalım. Özellikle yaşamınızın önemli bir dönüm noktası olan Köy Enstitüsü'ne girişinizi, kız öğrenci olarak yaşadığınız zorlukları biraz anlatır mısınız?

-Benim İlkokulu bitirmem 1941-1942 yıllarına rastlar. Tam savaş yılları, yokluk, kıtlık yılları. Her şey çok zor. Özellikle dinin, taassubun insanlar üzerindeki etkisini biz çok hissettik. Yani kız çocuğu evinden uzağa gidemez. Oturacaksın evde. Başka bir yere gidemezsin. Hele okumak; yanından geçemezsin. Ama ilkokula giderken zorunlu öğretim vardı. Aile çocuğunu okula göndermezse ceza vermek zorundaydı. Benim büyüğüm hiç okumadı. Onun yerine beni okula gönderdiler. Çünkü ablam, daha güçlü kuvvetli, her işe koşabilecek yapıdaydı. Ben ise çelimsiz, hastalıklı, fazla işe güce yaramayan biriydim. İlkokula gidişim de çok zor oldu. Hiç istemiyordum, yorgun, hastalıklı bir yapım vardı. Köyde her tür hastalık salgındı. Sıtma, tifo, kolera vardı. Buna karşın okula gitmek zorundaydım. Babam Çanakkale Savaşı'nda bir bacağıını yitirmiş bir harp malûlu.

İlkokulu bitirdiğimde Köy Enstitüleri kurulalı 5 yıl olmuştu ve ilk mezunlarını vermişti. Yeni mezun öğretmenler köylere gelmeye başlamıştı. Halk bu değişimin farkındaydı. Öğretmenin iyi

koşullardaki, düzenli yaşamı dikkat çekiyordu. Artık herkes okumanın önemini kavramaya başlamıştı. Erkek çocuklar için enstitüye girmek zorlaşmıştı. Giriş sınavları konmuştu. Enstitüyü erkekler gidiyor, kızlar hiç gitmiyordu. Devlet, Atatürk'ün koyduğu ilkeler doğrultusunda toplumun tüm kesimlerinin gelişmesini, yetişmesini sağlamak için, kadınların da okuması için çareler arıyordu. Köy kızlarını okutmaya teşvik etmek, zorlamak için, bir kız öğrenci getiren velinin oğlu enstitüyü sınavsız alınıyordu. Ailem okumam konusunda hiç aldırıyor. Bir taraftan da kötü bir taassubun baskısı altındalar. Kızlarını gönderirlerse kötü insan olabilir korkusu var.

Enstitüdeki son yıllarım çok güzel geçti. Hocam Tefik Yavuzer'in, Hüseyin Özcan'ın düzenlediği bir piyesi bir hafta Ermenek'te oynadık. Temsildeki tek bayan oyuncu bendim. Bu oyunun geliri, ortaokulun yapımına harcanmıştı. Yani Ermenek Ortaokulu'nun temelinde, harcında bizim de katkımız oldu. Konya gazeteleri "Ermenek'te bir genç kız piyeste oynadı" gibi haberler yazdı. Tabii bunların hepsi köyümüzde olumlu etkiler yaptı. Enstitü bitince hocalarım, benim yükseköğrenim yapmam için ısrar ettiler ve Ankara Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'na girdim. Bu okulun eğitimi hafif kalmasına karşın bir yükseköğretim olanağı bulduğum için mutluydum. Ayrıca bu sayede Türkiye Milli Talebe Federasyonu'nda çalışma fırsatı bulmuştum. Orada Yekta Güngör Özden'le birlikte çalışmak kısmet oldu.

- Bütün zorluklarına karşın tüm öğrencilik yaşamınız başarılarla dolu. Örneğin Wisconsin Üniversitesi'nde 2.5 yılda doktorasını tamamlayan ilk öğrencisiniz. Başarılarınızda size güç veren neydi? İzlediğiniz yol-yöntem, ilkeler neydi?

- Hiç kimse size gümüş tepsi içinde bir şey sunmuyor. Her şeyi kendi emeğinizle yapacaksınız. Mutlaka uğraşacaksınız ve başaracaksınız. Bütün mesele burda. O size itici bir güçtür. İyi bir uyarıdır. Ben bunu yapacağım, yapmam gerekir ve yaptım diyebilmek önemlidir. Ayrıca Köy Enstitüsü'nde iyi bir çalışma disiplini almış olmam etkendi. İyi bir okuma alışkanlığı kazanmıştım. Bize çok iyi bir okuma-yazma, kendini ifade edebilme alışkanlığı kazandırdılar. Tabii asıl olan "ben bunu başaracağım" diyebilmektir. Ben ABD'inde burslu okudum. Eğer başarısız olursam, B'nin altında not alırsam bursum kesilecekti. Wisconsin Üniversitesi, akademik düzeyi yüksek öğrenciye burs veriyordu. Bütün derslerim iyi olmak zorunda. Bunlar da bir itici güçtü.

Bir de düzenli çalışırdım. Planlı, programlı çalışırdım. Çok çalışmazdım. Uykusuz kalıp, sabahlara kadar çalışmazdım. Düzenli ve zamanında çalışırdım. Dersi çok iyi izlerdim. Yabancı

ülkedesin. Dil sorunu da var. Hoca çok erken gelirdi, hazırlık yapardı. Ben de derslere çok erken gelir, hocayı izler, ön sıradaki yerimi kapardım. Hocanın dediklerini de titizlikle yapardım. Tabii biraz da muhakeme, ilişki kurma yeteneği gerekiyor. 2,5 yılda doktorayı bitirdim ama hiç tatil yapmadım. Hatta orada bir ameliyat geçirdim. Üniversitenin doktoru bir Profesör ameliyatımı yapmıştı. Demişti ki “Buradaki yabancı öğrencilerin bazıları çok zengin, parayı gereksiz yere savuruyorlar, bazıları da zorlukla okuyabiliyor. Ben sizin durumunuzu da öğrenmek istiyorum?” Ameliyat için doktora para ödemem gerekiyordu. “Burslu okuyorum efendim, ama size vereceğim parayı hazırladım” dedim.

- Hocam, Beslenme ve Diyetetik alanında yaklaşık 35 yıldır üniversitelerde dersler veriyorsunuz. Yaptığınız etkinliklerle bu bilim dalının yaygınlaşmasına önemli katkılarınız oldu. Çok sayıda kitap ve makaleleriniz var. Dahası yetiştirdiğiniz çok sayıda öğrenciniz oldu. Her biri Türkiye’ye dağılmış; bu alanda çaba gösteriyorlar. Onlarla gurur duyduğunuza eminim. Bir öğretim üyesi olarak öğrencilerinize hangi konularda hassas davranırdınız? Onlara bilginin dışında neler kazandırmak istediniz? Diyalogunuz nasıldı? Bu konuda çarpıcı bir anınız var mı?

- Herşeyden önce çalışma disiplinini kazanmalarını isterdim. Disiplin, öğrenciyi ezmek anlamını taşımaz. Örneğin benden bir dakika sonra öğrenci derse giremez. Zamanı kullanmayı öğrenecekler. Bu disiplini almak çağdaşlığın gereğidir. Bu konuda ABD’de bile dikkat çekmiştim. “Sen bu zamanında bulunma alışkanlığını burada mı kazandın” dediklerinde “Hayır, ben bu alışkanlığı memleketimde geliştirdim” demişimdir. Derler ki “öğrenciler Ayşe Hanım’dan korkarlar, o çok disiplinlidir.” Öğrenciler korkarlar ama bütün kişisel sorunlarını bana gelip anlatabiliyorlar. O güveni vermesem bu mümkün mü? Öğrencilerim hala çok saygılılardır, sevgileri eksik değildir. Bunun nedeni elbette benim onları çok sevmemde, onlara gereken değeri vermemde yatıyor. Onları yakinen tanımamın yararları da olmuştur.

- Sayın Hocam, gerek hocalarınız tarafından, gerekse arkadaşlarınız ve öğrencileriniz tarafından sizi tanımlayan o kadar çok, o kadar güzel kavramla karşılaştım ki izninizle bunları paylaşmak istiyorum: “Ayşe Baysal, yorulmaz, üşenmez, kimseyi baştan savmaz, küçümsemez, daima yol gösterir, yardım eder, her konuya ciddiyetle yaklaşır, karmaşıklığı sevmez, herşeyi sade ve yalındır. Üretkendir, alçak gönüllüdür, doğal görünür, yapaylığı sevmez. Kendiyle barışıktır, özgüven sahibidir. Çağdaş, devrimci, Atatürkçü, laik ve demokrattır. Örgütlü olmanın gereğine inanır. Zamanını iyi kullanır, özverilidir, disiplinlidir,

çalışkandır, dürüsttür, çocuk kadar temiz kalplidir. İnsanlarla kolay dostluk kurar. Herşeyde ekonomiktir, savurgunluğu sevmez. Onurlu bir kişiliğe, aydınlık bir kafaya sahiptir. Öztürkçe kullanmaya çok özen gösterir”.

- Tabii her insanın yaşamında hataları olabilir. Bazen ben de herkes gibi olumsuz bir durumda tepki verebilirim. O tepkiyi orada vermesem daha iyi olurdu dediğim olmuştur. Biraz daha sakin, tepki göstermede biraz daha yavaş olabilsem iyi olacak. Bunu bir eksiklik olarak görüyorum. Yaptığım işlerden hiç pişmanlık duymadım. Çok çalışmaya kendimi adamaktan biraz aile ilişkilerinde kendimi zayıf hissettiğimi düşünüyorum. Zaman ayıramama, erken davranamama gibi. Eğlenceye, dinlenmeye zaman ayırabilirdim. Ama bunu okumakla telafi ediyordum. Çünkü çok okuyordum. Şimdi kendimi biraz yorgun hissettiğimden fazla gidemiyorum, fakat eskiden klasik müzik konserlerine çok giderdim. Tiyatroyu çok severim. Şimdilerde bunlarda biraz eksikliğim var ama okumaya, yazmaya devam ediyorum.

- Sayın Hocam, Türk halkının beslenme konusunda bilinçlenmesi için çok çaba gösterdiniz. Dengeli beslenme konusundaki uyarılarınızı, önerilerinizi kısaca bir defa daha dinlememiz mümkün mü?

- Hangi birini önereyim? Birkaç şey önerebilirim belki. Öncelikle benim çok inandığım bir şey var; mutlaka doğal besinlerle beslenmelisiniz. İşlenmiş besin, besleyici değerinden kaybetmiş olabilir. Ekonomik beslenmek istiyorsanız mümkün olduğu kadar doğal beslenin. Temel kural; üç öğün dengeli beslenmedir. Aradaki abur cubura fazla inanmıyorum. Bir yemekte çok ağır yemeye de inanmıyorum. Kahvaltı çok önemlidir. Kahvaltınız öğlen yemeğinden de iyi olabilmeli, zengin olabilmeli. Okuyorsanız, ders çalışıyorsanız, problem çözüyorsanız, öğlen yemeğini biraz hafif tutun. Hele de ağır tatlı bir şeyler yerseniz, bir uyku hali oluşur; iki-üç saat verimli olamazsınız. Her öğünde dört temel besin grubundan birini, en ekonomik olanı seçmelisiniz. Birinci gruptaki et, tavuk, yumurta, balık, mercimek, nohut, fasulyeden birini bulundurmanızda yarar var. Ben evde bulunduğum sürece bunlara dikkat ederim.

- Hocam, eğitimde örneklik esastır diye düşünüyorum. Fakat toplumumuzda bazı kesimler, insanları savurganlıktan uzaklaştırmaya, tasarrufa yönlendirmeye çalışırken kendileri alabildiğine savurganlık yapıyorlar. Lüks arabalar, gösterişli törenler, artıkları çöpe giden ziyafetler vs. Bütün bunlar az gelişmişlik mi? azmış gelişmişlik mi? Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Bizler ne zaman öğreneceğiz gereksinimimiz kadar domates almayı?

Kilolarca alıp yarısını çürütüp, çöpe atmaktan ne zaman kurtulacağız?

- Bunlar insanlar için bir moral değerdir. “O kadar aç insan var ki; sen bunları atamazsın” düşüncesine sahip olmak gerekiyor. Başkasını düşünmek şarttır. Bencillikten kurtulmamız gerekiyor. Ben insanların ekmek yemeyip, arkasından tatlı yemelerine şaşıyorum. Tabağında kalacak yemeği önceden istememelisin. Yemekleri, ziyafetleri sınırlı tutmak gerekir. Tabii bu bir alışkanlık meselesidir. Küçükten kazanılmalıdır. İnsanların atılan yemeklerden rahatsız olacak duruma gelmeleri gerekir. Onunla birilerinin beslenebileceğini düşünmek gerekiyor. Sadece yemeklerde değil, herşeyde ekonomik olmayı becerebilmek şarttır. Deterjanı, suyu hatta bir dosya kağıdını bile kullanırken düşünceli olmalıyız. Şimdi lavaboya atılan çer-çöp nasıl olsa lavabo açıcıyla gider dersiniz, o kimyasal maddenin bir şekilde başka zararlar verdiğini gözardı etmiş olursunuz. Oysa tıkanmayı önlemek için biraz dikkatli olmak yeterli.

- Hocam, benim sormadığım ama sizin anlatmak istediğiniz mutlaka başka güzel şeyler vardır. Bunlara geçmeden önce son bir konuda da görüşlerinizi almak istiyorum. Toplum Ayşe Baysal’ı mercimek konusundaki açıklamalarıyla yakından tanıyor. “Mercimekçi” lakabınız bile var. Dahası o yıllarda bazıları, TMO depolarında çok fazla mercimek stoğu varmış, onu erittirmeye çalışıyorlar gibi yorumlar da yapıyordu. Oysa benim gibi pekçok kişi, eminim bu konuşmalarınızla mercimek unundan yapılan çorbanın, mercimekli köftenin, böreğin tadına vardılar.

- Eskiden mercimek Güneydoğu’da yetişirdi. Sonra Anadolu’da da yaygınlaştı. Toprağı nadasa bırakacağımıza mercimek ekelim dendi. Bu kararla tüketimin on katı üretim oldu. Devlet ne yapsın? Bunu kullanmak gerekiyor. “Ne yapabiliriz? Mercimeği tanıtan birşeyler yapabilir miyiz?” diye bana geldiler. Ben buna varım, fakat bir beslenme programı çerçevesinde olursa olur dedim. Çocuk beslenmesini, iyotlu tuzun kullanımını, ishal olunca, kabız olunca nasıl besleneceğini, bulgurun pirinçten daha değerli olduğunu anlatırsam insanlara, böyle bir beslenme programıyla ben varım dedim. Beslenme bilincini aktarmam için bir fırsat olacaktı. Bu programın içinde özellikle derlediğimiz yöresel yemek tariflerini verirken mercimekle yapılanlara da yer verdik. Aslında mercimekle ilgili bir kültür gelişmiş. Afyon böreğini yapmış, Eskişehir mantısını yapmış, Antep köftesini yapmış. Ama bunları bir Karadenizli, bir İstanbullu bilmiyor.

Mercimek konusunda orta tabakadan memnuniyetini ifade edenlere çok rastladım. Sizin tarifiniz üzerine yaptığım yemeği eşim de çok beğendi, pek de lezzetli oldu diyenler vardı. Mercimeği

değerinde satma olanağı bulan köylüler, beni kutluyordu. Teşekkür ediyordu. Onun yanında bir ihracatçı da “Siz bana zarar ettirdiniz, çiftçi farkına vardı. Değerinden aşağı vermiyor artık” diye serzenişte bulunuyordu. Ben de en çok buna sevinmiştim. “Siz, mercimek yolmanın ne kadar zor bir iş olduğunu bilerseniz bunu söyleyemezsiniz. İzin verin üreticiler de biraz kazansın” demiştim.

- Hocam, Manisa’da Ev Ekonomisi Uzmanı olarak çalıştığınızda politikacılardan biriyle aranızda geçen bir diyalog vardı. Onu da kısaca anlatabilir misiniz?

- Manisa yazın çok sıcak olur. Birgün üzerimde kısa kollu Buldan bezinden bir elbise ile o yılların ünlü politikacısı Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu’nun çiftliğine yolum düşmüştü. Fevzi Bey beni şöyle bir süzdükten sonra “ben politikacıların, kendilerini halka Müslüman göstermek için kadınların kapanmasına yönelik hareketlerine şaşıyorum, bütün Manisa’nın köylüleri seni bu giysi ile çok seviyor ve sayıyorlar, bunu herkes anlamalı” demişti. Dini inançların siyasete alet edilmesinin anlamsızlığına en güzel yanıtı bu sözler. Aslında vatandaş, bu konuda siyasetçiden kat kat daha ilerde. Ona hizmet götürdüğünüz zaman, yararlı olduğunuz zaman kıymetini biliyor, başka şeylere yormuyor. Halkı sevdiğiniz zaman, ilgi gösterdiğiniz zaman, ona hizmet etmekte özverili olduğunuz zaman, saygınlığınız o ölçüde artıyor.

Ayşe Baysal’ın Özgeçmişi

1930 yılında eskiden Konya-Ermenek, yeni düzenlemede Karaman Sarıveliler ilçesine bağlı Uğurlu Köyü’nde doğdu. İlköğrenimini aynı köyde, ortaöğrenimini İvriz Köy Enstitüsü’nde 1950’de tamamladı. Yükseköğrenimini 1954’de Ankara Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu’nda (Mesleki Eğitim Fakültesi) tamamladıktan sonra Trabzon Beşikdüzü İlköğretmen Okulu’nda meslek yaşamına başladı. Bir yıl sonra Tarım Bakanlığı tarafından oluşturulan Ev Ekonomisi Örgütü’ne katılarak 1957’ye kadar Manisa Tarım İl Müdürlüğü’nde çalıştı. Bir yıl ABD’inde görgü ve bilgisini arttırdıktan sonra 1958-1960 arasında İzmir Ev Ekonomisi Yetiştirme Merkezi’nde öğretmenlik yaptı.

Amerikan Ev Ekonomisi Derneği’nin bursunu kazanarak 1960 Eylül ayında ABD’ne gitti. Virginia Polytechnic Institute ve State Üniversitesi’nde bir yıl lisans tamamlayarak 1961’de lisans, 1962’de de Besin ve Beslenme dalında bilim uzmanlığı derecesini aldı. Wisconsin Üniversitesi’nin bursu ile 1965’de Besin ve Beslenme dalında doktora derecesini aldı. Yurda dönerek kısa bir süre Köy İşleri Bakanlığı Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü’nde çalıştıktan sonra

1965 sonunda Sağlık Bakanlığı Hıfzısıhha Okulu'nda beslenme uzmanı olarak göreve başladı. Aynı zamanda Hacettepe Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Hemřirelik Yüksekokulu ve Hemřire Koleji'nde ek görevle ders vermeye başladı. 1968'de Hacettepe, Beslenme ve Diyetetik Bölümü Başkanlığı'na atandı. 1970 yılında Doęent, 1976'da Profesör oldu. Beslenme ve Diyetetik Bölümü'nde çalışma odası hala duruyor.

*Öğretmen Dünyası Dergisi, Őubat 2001, Sayı: 254, Sayfa: 19-22